КОМІСАРОВА ЛЮЛЬКА

Повість

1. БУДИНОК ІЗ ПРИВИДАМИ

Дзиґарі над головою вибили пів на восьму. Мегре зітхнув. Він сидів у кабінеті директора, і зітхання його було виразом утоми й полегшення водночас, що й природно для огрядного мужчини в кінці задушного липневого дня.

Комісар машинально глянув на свій кишеньковий годинник і почав складати докупи теки з паперами, що лежали там і там на письмовому червоного дерева столі. Оббиті шкірою двері зачинилися за ним, і він перейшов приймальню з червоними кріслами для відвідувачів. Ні душі. За скляними шибками конторки, немов у клітці, куняв старий розсильний. Довгий темний коридор управління зі сліпучими латками світла від призахідного сонця був порожній.

Все виглядало так, як і щодня. Він зайшов до свого кабінету і відразу вловив знайомий запах тютюну, що ніколи не вивітрювався, хоча вікна, які виходили на набережну Орфевр, були відчинені навстіж.

Поклавши папери, комісар вибив об лутку вікна теплу ще люльку і сів до столу. Рука його за звичкою потяглася праворуч по другу люльку.

Та на місці її не було. Гри інших, серед них пінкова, спокійнісінько лежали на своїх місцях біля попільнички, але найулюбленіша, та, якою він найохочіше користувався, яку завжди брав із собою, — велика, ледь вигнута берестова люлька, подарунок жінки на день народження десять років тому, люлька, яку він називав своєю "старенькою" і яку шукав зараз, — кудись пропала.

Здивований, він обмацав кишені, перевірив ще раз, засовуючи в них руки. Пошукав поглядом на каміні з чорного мармуру. Загалом спочатку це його не дуже стурбувало. Врешті, коли в тебе стільки люльок, немає нічого особливого в тому, що ти не знаходиш одразу однієї з них. Він встав, пройшовся по кабінету раз, другий, третій, далі відчинив дверці стінної шафи, де містилася емальована раковина вмивальника.

Як усі чоловіки, він шукав досить по-дурному: адже цієї шафи він не торкався після обіду, а коло шостої, коли йому телефонував суддя Комельо, в зубах він тримав саме берестову люльку.

Дзвінок розсильному.

— Скажіть, Емілю, ніхто часом не заходив до мого кабінету, поки я сидів у шефа?

— Ніхто, пане комісар.

Він знову ретельно обнишпорив кишені піджака, потім штанів. Його дратувало це безглузде порпання, і він аж упрів од безсилої люті, як це інколи буває з товстунами.

Мегре зайшов до інспекторської, де вже нікого не було. Часом траплялося, що він залишав там котрусь із своїх люльок. Було щось дивовижне і водночас приємне в ціп тиші й порожнечі, незвичній для Управління карного розшуку, хіба що за винятком періоду відпусток. Жодних слідів люльки. Він постукав до шефа, але той встиг піти. Мегре одчинив двері і зайшов до кабінету, наперед знаючи, що марно — о пів на сьому, коли він завітав сюди, щоб поговорити про поточні справи та повідомити про свій від'їзд із міста на час відпустки, він курив не ту люльку.

За двадцять восьма. А о восьмій він обіцяв бути вже вдома, на бульварі Рішар-Ленуар: сьогодні родина Мегре запросила в гості

своякиню з чоловіком. До речі, що він має купити по дорозі? Фруктів. Так, так. Жінка просила купити персиків.

На вулиці стояла задуха, і дорогою його ні на мить не залишала думка про люльку. Комісара мимоволі непокоїла ця загадкова оказія, як часом турбують кожного з нас подібні дрібні пригоди, котрим ми не знаходимо пояснення.

Він купив персиків. Прийшовши додому, поцілував своякиню, яка ще розтовстіла. Приготував гостям аперитиви. І все-таки настрій був зіпсутий — бракувало улюбленої "старенької". Саме зараз він хотів тримати її в зубах.

— Що, було багато роботи?

— Ні, все спокійно.

Такі періоди траплялися й раніше. Двоє з його колег пішли у відпустку. Третій зателефонував уранці і попросив дозволу побути днів зо два вдома: приїхали родичі із провінції.

— Ти чимось стурбований, Мегре, — зауважила жінка під час вечері.

Та він не наважився признатися, що його непокоїло лише зникнення люльки. Певна річ, безглуздо було б робити з цього драму. Але думати про щось інше він не міг.

Так, це було десь одразу після другої... Він сидів у себе в кабінеті. Зайшов Люка, доповів про розкриття одного шахрайства, повідомив, що в родині інспектора Жанв'є чекають на нове поповнення.

Потім, скинувши піджак та послабивши краватку, Мегре неквапливо складав рапорт про одне самогубство, що його взяли спочатку за вбивство — і смоктав "стареньку".

Далі привели Жежена. Дрібний монмартрський сутенер, що шпортонув ножем жінку, котра на нього працювала. "Полоскотав її", — пояснив він. Але Жежен не підходив до столу. До того ж він був у наручниках...

Відкоркували лікер. Жінки обмінювалися кулінарними рецептами. Пахкаючи сигаретою, свояк неуважно слухав. Крізь відчинене вікно до кімнати долинав вечірній гомін бульвару Рішар-Ленуар.

... Пополудні Мегре навіть не виходив із кабінету, щоб, як водилося, випити кухоль пива в ресторані "Дофін".

Стривай-но, приходила ще й та жінка... Як там її?.. Руа? Леруа? Її ніхто не викликав.

— До вас якась пані з сином, — доповів Еміль.

— Що їм потрібно?

— Вона нічого не каже... Вимагає, щоб її пустили до директора.

— Нехай зайде.

Випадково у нього випала вільна хвилина, інакше б він її не прийняв. Мегре надав так мало ваги її візитові, що тепер насилу пригадував подробиці їхньої розмови...

Попрощавшись, гості пішли.

— Ти сьогодні був не дуже балакучий, — зауважила пані Мегре, прибираючи посуд. — Певно, щось не гаразд.

Ні, навпаки, все гаразд — коли б не люлька. Сутінки густішали, і Мегре в самій сорочці, подібно до тисяч інших парижан, примостився біля вікна, вдихав свіже повітря, інколи затягуючись тютюновим димом.

… Жінка — здається, все-таки пані Леруа — сиділа прямо навпроти нього. Трималася вона дещо манірно, як і всі люди, котрі поклали собі будь-що поводитися з гідністю. Їй було років сорок п'ять, і вона належала до тих жінок, котрі з віком немовби всихають. Мегре завжди віддавав перевагу протилежній категорії — тим, що з роками набирають тіла.

— Я прийшла до вас, пане директор…

— Директора зараз немає. Я комісар Мегре…

Ага! Ось і перша деталь. Жінка й оком не повела, — певно, не читала газет і ніколи про нього не чула. Вона навіть не приховувала своєї досади, що змушена говорити з якимось комісаром, а не з директором карного розшуку особисто. "Що ж, нехай так, доведеться вдовольнятися й цим", — прочитав Мегре у її недбалому порухові рукою.

Хлопчина, на якого Мегре спершу навіть не звернув уваги, навпаки, весь аж стрепенувся. Очі йому заблищали, і він із пожадливою цікавістю почав розглядати комісара…

— Чого ти не лягаєш, Мегре? — запитала пані Мегре, яка вже постелила ліжко і почала роздягатися.

— Я зараз…

… Хм! Що ж вона йому, по суті, сказала, ота пані Леруа? Вона стільки наторохтіла!

Вона говорила багато й настирливо, як людина, що надає ваги кожному своєму слову і боїться, що її не беруть всерйоз. А втім, це властиво всім жінкам, особливо під п'ятдесят літ…

— Ми, тобто я з сином, мешкаємо…

Вона по-своєму мала рацію: Мегре слухав її неуважно, як то кажуть, одним вухом.

Ага: вона вдова. Він уже не пам'ятав точно — як давно: чи то п'ять, чи то десять років. Можливо, й більше — адже вона бідкалася, що їй самій важко було виховувати сина.

— Я зробила для нього все, що могла, пане комісар…

Ну хто спроможний уважно вислуховувати те, що повторюють усі жінки такого віку за подібних обставин — з однаковими інтонаціями й однаковим виразом обличчя, гордим і скорботним водночас.

Потім щось перебило її сумну розповідь. Що ж саме? А, згадав… Вона сказала:

— Мій чоловік був кадровий офіцер.

А син її поправив:

— Унтер-офіцер, мамо… Він служив інтендантом у Венсенні…

— Ні, вже пробач… Коли я кажу офіцер, то я знаю що кажу… Якби він не помер, не занапастив себе, працюючи за начальників, які й нігтя його були не варті, хоч і завжди на ньому виїздили, то зараз, безперечно, він би вже був офіцер… Отож…

Це не означало, що він забув про люльку. Ні, навпаки, подробиці тієї розмови спливли зараз у пам'яті лиш тому, що були якоюсь мірою пов'язані з люлькою. Наприклад, оце слово "Венсенн". Воно пролунало тоді, коли він її курив. Комісар був певен цього. Бо пізніше мова про Венсени більше не заходила.

— Пробачте, мадам... А де ви живете?

Десь одразу за набережною Берсі, в Шарантоні. Знайома місцина — широка набережна, склади, низки вантажних барж... Йому не раз доводилося там бувати.

— У нас невеличкий двоповерховий будиночок... Це між кафе на розі вулиці та прибутковим будинком.

Хлопчина сидів у кутку кабінету, поклавши на коліна свій солом'яний капелюх. Еге ж, саме солом'яний...

— Мій син не хотів, щоб я зверталася до вас, пан директор... Даруйте — пане комісар... Та я йому сказала "Якщо ти справді ні в чому не винуватий, то чого тобі...

Якого кольору була її сукня? Здається, темно-лілова. Такі сукні носять літні жінки, що претендують на елегантність. Капелюшок вельми складної конструкції, певно, не раз перероблений. Темні мереживні рукавички. Вона явно тішилася своєю красномовністю, починаючи кожну фразу зворотами на взірець: "Ви тільки уявіть собі..." або "І кожен вам може сказати, що..."

Перш ніж прийняти її, Мегре надів піджак, а тепер умлівав з духоти, і його хилило на сон. От лихо! І як він не здогадався одразу спровадити її до інспекторської?!

— І вже не вперше, повертаючись додому, я помічаю, що хтось уже там побував, коли мене не було.

— Пробачте… Ви живете разом із сином?

— Так… І я спочатку думала, що то він. Та він у це час на роботі.

Мегре глянув на юнака. Вигляд у того був явно невдоволений.

Йому не вперше доводилося мати справу з молодцями. Років сімнадцяти, худий, довготелесий, прищавий, на носі й під очима ластовиння.

Відлюдько? Цілком можливо. Матінка сама сказала про це пізніше: є люди, які полюбляють неславити своїх близьких. У кожному разі, потайний, вовкуватий. Він сидів, втупивши очі то в килим, то в якусь меблю, та крізь опущені повіки Мегре бачив, як він весь час гостро зиркає на нього, гадаючи, що комісар цього не помічає.

Хлопчина злився. Він із самого початку не хотів, щоб його матінка йшла до поліції. Бо навіщо? Можливо, він трохи соромився матері, її претензійності, балакучості.

— А де ваш син працює?

— Підмайстром у перукарні.

На це хлопець гірко зауважив:

— У мого дядька в Ніорті власна перукарня, от вона й утовкмачила собі в голову…

— Немає нічого ганебного в тім, що ти перукар… Я хочу тільки сказати, пане Мегре, що він не міг непомітно відвихнутися на якусь годину з роботи… Він працює на площі Республіки. Це надто далеко від дому… До того ж я перевіряла…

— Пробачте… Ви хочете сказати, що стежили за своїм сином? Отже, у вас є підстави підозрівати…

— Я нікого не підозріваю, пане комісар. Але я знаю, що мужчини здатні на все.

— Що ж він міг би робити вдома потай од вас?

— А хто його зна…

І помовчавши:

— Можливо, приводив жінок! Три місяці тому я знайшла у нього в кишені записку від якоїсь мамзелі. Коли б його батько…

— А чому ви так упевнені, що до вас хтось вчащає?

— Це одразу відчуваєш, пане комісар. Я вже з порога можу сказати…

Що ж, не дуже науково, зате по-людськи цілком імовірно. У нього самого бували такі відчуття.

— Гаразд, а крім цього?

— Крім цього, всілякі дрібнички… Наприклад, я ніколи не замикаю шафи… У мене в спальні дзеркальна шафа… І раптом бачу, що її замкнуто, причому ключ повернули тільки раз…

— У вашій дзеркальній шафі є якісь коштовності?

— Я тримаю там одежу, постільну білизну, деякі сімейні пам'ятки… Але нічого не пропало. Адже ви це мали на увазі? І в погребі теж один із ящиків пересунуто.

— А що в ньому було?

— Порожні скляні банки.

— Одне слово, у вас нічого не пропало?

— Думаю, що ні.

— А відколи вам почало здаватися, що у вас хтось буває?

— Мені ніколи нічого не здається. Я впевнена. Це триває вже три місяці.

— І, як на вашу думку, скільки разів до вас отак заходили?

— Принаймні десять. Після першого разу не приходили довго, тижнів зо три. Чи, може, я не помічала. Потім два рази поспіль. Далі знову три тижні було спокійно. І ось уже кілька днів підряд я помічаю, що знову хтось був. А позавчора, наприклад, коли була гроза, приходжу, дивлюся — аж на підлозі мокрі сліди.

— Сліди чоловіка чи жінки?

— Скоріше чоловіка, але я не певна.

Вона говорила багато чого іншого. Чого вона тільки не набалакала — і без жодної на те потреби. Наприклад, минулого понеділка у сина був

вихідний, і вона повела його в кіно. Тож він перебував під її безпосереднім наглядом. Після кіно вона ні на крок не відпускала його від себе. Додому повернулися також разом.

— І уявіть собі, приходило.

— І все одно ваш син не хотів, щоб ви повідомили про це поліцію?

— Саме так, пане комісар, ось цього я й не можу збагнути. Адже він на власні очі бачив сліди.

— Ви бачили сліди, юначе?

У відповідь той лиш насупився. Може, це означало, що його мати плете нісенітниці, що вона не зовсім при собі?

— А ви встановили, яким шляхом проникає цей гість — чи гості — до вашого будинку?

— Гадаю, що дверима. Виходячи з дому, я завжди зачиняю вікна. Щоб пробратися з подвір'я, треба перелізти через високий мур, а потім ще перейти кілька сусідніх дворів.

— Ви не помітили якихось слідів на замку?

— Жодної подряпинки. Я оглянула його крізь лупу… Її залишив нам чоловік, царство йому небесне.

— Може, в когось є ключ од вашого дому?

— Ні, ні в кого. Він міг би бути в моєї доньки (хлопчина засовався на кріслі), але вона мешкає в Орлеані, з чоловіком та двома дітьми.

— У вас із нею добрі стосунки?

— Я завжди їй казала, щоб не виходила заміж за цього нікчему. До того ж оскільки ми не бачимося…

— Вас часто не буває вдома? Ви сказали, що ви вдова? І пенсія, яку ви одержуєте від військового відомства, певно, невелика…

На її обличчі враз з'явився вираз скромної гідності.

— Я працюю. Ще б пак. Щоправда, спочатку, тобто одразу після смерті чоловіка, у мене були пожильці. Двоє. Та мужчини надто неохайні. Коли б ви бачили, що робилося після них у кімнаті.

З цього моменту Мегре вже не слухав своєї гості, проте зараз виразно пригадував не тільки її слова, але й інтонації.

— Ось уже рік, як я служу компаньйонкою у пані Лальман. Це поважна особа, мати лікаря. Вона мешкає сама поблизу Шарантонського шлюзу, якраз навпроти, і щодня після обіду я… Ми скоріше приятельки, розумієте?

В душі це було комісарові цілком байдуже. Можливо, кого співрозмовниця була несповна розуму. Трапляється й таке. Це його не цікавило. Вона була однією із тих відвідувачок, які даремно забирають час. І тут зайшов директор, точніше, він зазирнув до кабінету і з вигляду відвідувачів одразу визначив, що справа дріб'язкова.

— Вас можна на хвилинку, Мегре?

Вони вийшли до сусідньої кімнати і кілька хвилин обговорювали щойно одержаний телеграфом із Діжона дозвіл на арешт одного злочинця.

— Я доручу це Торансові, — сказав Мегре.

В цей час у нього в зубах була люлька, але вже інша. Улюблену він, скоріше за все, поклав на стіл, коли йому трохи раніше подзвонив суддя Комельо. Але тоді він про це ще не думав.

Він повернувся до кабінету і став перед вікном, склавши руки за спиною.

— Отже, мадам, у вас нічого не пропало?

— Думаю, що нічого.

— Інакше кажучи, ви не збираєтесь заявити про крадіжку?

— Я не можу цього зробити, бо…

— Бо вам лише здається, що останнім часом, а надто останніми днями, хтось потай проникає до вашого дому. Певна річ, коли вас немає вдома.

— Не тільки тоді… Одного разу приходило вночі.

— І ви бачили, хто це був?

— Ні… Але я чула.

— Що ви чули?

— У кухні впала чашка й розбилася. Я одразу зійшла донизу.

— У вас був пістолет?

— Ні. Я нічого не боюся.

— І ви нікого не застали?

— Уже нікого. Але скалки валялися долі.

— А у вас часом немає кішки?

— Ні кішки, ні собаки. Тварини розводять такий бруд.

— А до вас не міг забратися чужий кіт?

Хлопчина на стільці вже не витримував цієї муки:

— Мамо, ти зловживаєш терпінням комісара Мегре!

— Отож, мадам, ви не знаєте, хто б це міг учащати до вас, і не маєте ніякого уявлення, що б він міг у вас шукати?

— Ніякого уявлення… Ми завжди були чесними людьми і…

— Якщо вам потрібна моя порада, замініть замок. То, побачимо, чи триватимуть ці таємничі візити.

— А що ж поліція?

Та він уже випроводжав їх. Директор чекав на нього в своєму кабінеті.

— Про всяк випадок, я завтра пришлю до вас одного з моїх інспекторів. Доведеться встановити цілодобове чергування, бо інакше я не уявляю…

— Коли він прийде?

— Ви мені сказали, що вранці буваєте вдома.

— Так, хіба що вийду до крамниці.

— О десятій — годиться?.. Отже, завтра о десятій ранку. До побачення, мадам. До побачення, юначе.

Мегре натиснув кнопку дзвінка. Зайшов Люка.

— А, це ти… Слухай, завтра о десятій під'їдеш ось за цією адресою. Розберися, що там діється.

Він не був упевнений, що це потрібно. Подібно до редакцій газет, Управління карного розшуку завжди приваблювало всіляких маніяків та божевільних.

І тепер, сидячи біля відчиненого вікна, крізь яке до кімнати лилося вже по-нічному прохолодне повітря, Мегре бурмотів:

— От чортів хлопчисько!

Бо хто ж, як не він, поцупив люльку зі столу!

— Чого ти не лягаєш?

Він ліг. Настрій у нього був похмурий, постіль здававсь гарячою, простирала — вологими, і, перш ніж заснути, він ще довго вовтузився і бурчав. Та й уранці встав не з тієї ноги, як це завжди буває, коли засинаєш з неприємний думками. Навряд чи це можна було б назвати передчуттям, але як він сам, так і пані Мегре, — хоч вона не проронила

й слова, — відчували, що день буде тяжкий. До того ж небо зранку захмарилося і було парко!

До набережної Орфевр він дістався пішки, берегом Сени, і по дорозі разів зо два машинально поліз до кишені по свою улюблену люльку. Важко зітхаючи, він піднявся запорошеними сходами. Еміль зустрів його словами:

— Там до вас прийшли, пане комісар…

Він зазирнув крізь шибку до приймальної і угледів пані Леруа, що сиділа на краєчку оббитого зеленим сап'яном крісла, готова одразу схопитися з місця. Вона помітила комісара і кинулася до нього. Вигляд у неї був надзвичайно збуджений і стривожений. Судорожно вчепившись у вилоги його піджака, вона вигукнула:

— Ну, що я вам казала? Воно приходило цієї ночі. І мій син зник. Тепер ви мені вірите? Ах, я одразу відчула, що ви маєте мене за божевільну. Я не така дурна, от вам…

Вона гарячково порпалася в своїй сумочці, дістала звідти носову хустинку з блакитною облямівкою й переможно помахала нею.

— Ось… Хіба ж це не доказ? У моєму домі немає хусточок з блакитною облямівкою! Однак я знайшла її на кухні біля столу. І це ще не все!

Мегре похмуро оглянув коридор, де панувало ранкове ожвавлення; на них уже почали оглядатися.

— Ходімте зі мною, мадам, — зітхнув він.

Ну що за халепа! Мегре як знав, що вона неодмінно прийде. Він штовхнув двері кабінету, повісив на місце капелюха.

— Сідайте. Слухаю вас. Отже, ви кажете, що ваш син…

— Минулої ночі мій син кудись зник, і зараз сам бог знає, де він і що з ним.

2. ЖОЗЕФОВІ ПАНТОФЛІ

Важко було зрозуміти, як ставилася ця жінка до свого сина. Щойно в Сюрте, зненацька розридавшись, вона лементувала крізь сльози:

— Розумієте, я впевнена, що вони його забили… А ви… ви тим часом і пальцем не ворухнули. Думаєте, я не знаю, що ви про мене подумали? Ви взяли мене за божевільну… еге ж! А тепер його, напевно, вбили. І я залишилася сама на білому світі, без усякої підтримки.

А за кільканадцять хвилин в таксі, що котилося під зеленим склепінням віковічних платанів по набережні Берсі, широкій, як сільський вигін, її обличчя вже прояснилося, очі просохли й дивилися сухо й зневажливо:

— Розумієте, пане комісар, він тюхтій. Він не може встояти перед жінкою, так само, як і його батько… Коли б ви знали, що я через нього вистраждала!

Мегре сидів коло неї на задньому сидінні таксі. Люк вмостився поруч з водієм.

Виявилося, що за межами Парижа, на території Шарантона, набережна і далі називалась Берсі. Та дерев уже не було. На тому березі Сени виднілися заводські труби, а тут тяглися склади, невеличкі допотопні будиночки, затиснуті поміж багатоповерховими прибутковими домами. На розі вулиці — кафе-ресторан, вивіска яскраво-червоного кольору з жовтими літерами, кілька металевих столиків, дві бочки з чахлими фікусами.

Пані Руа — тобто Леруа — заметушилася, застукала у шибку:

— Це туг. Прошу пробачити — я ще не прибирала. Сьогодні мені було не до того.

Вона дістала із сумки ключ. Двері були пофарбовані в темно-коричневий колір, а стіни — в брудно-сірий. Мегре тим часом оглянув замок — слідів злому не було.

— Заходьте, прошу вас. Ви, певно, захочете оглянути всі кімнати. Ось, будь ласка, скалки чашки... Я до них навіть не доторкалася.

Вона не брехала, кажучи, що в неї чистота: ніде жодної порошинки. В усьому відчувався порядок. Та, боже, як усе це було вбого! Більш того, похмуро. Стіни в коридорі були пофарбовані в коричневий знизу і в темно-жовтий вище кольори. Коричневі двері. Шпалери, наклеєні принаймні років двадцять тому, геть втратили свій первісний колір.

Жінка торохтіла без упину. Можливо, вона говорила і тоді, коли залишалася сама, бо не терпіла тиші.

— Мене особливо дивує те, що я нічого не чула. А сплю я так чутко, що за ніч кілька разів прокидаюся. Минулої ж ночі я спала, як мертва. Я от думаю чи не...

Комісар глянув на неї.

— Ви думаєте, чи не підсипали вам часом снотворного, щоб міцніше спали?

— Ні, цього не може бути! Він не наважився б цього зробити! І навіщо! Скажіть, для чого б це йому знадобилося?

Невже вона готова знову розпалитися? То вона обвинувачує свого сина, то зображує його у вигляді жертви! І, як цілковита їй протилежність, важкий і в'ялий Мегре здавався самою незворушністю, навіть коли обходив будинок. І, немов губка, вбирав у себе все, що хоч на мить привертало його увагу. Жінка не відставала од нього ні на крок, пильнувала кожен його жест, погляд, підозріливо вдивляючись йому в обличчя, намагаючись зрозуміти, про що він думав.

Люка теж стежив за патроном, спантеличений цим розслідуванням, що видавалося йому навіть не легковажною, а просто дурною справою.

— Їдальня по той бік коридора, праворуч. Та коли ми самі, а це здебільшого так, то ми їмо на кухні.

Вона б страшенно здивувалася, навіть обурилася, коли б дізналася, що єдине, чого дошукувався Мегре, — це його люлька. Він почав підійматися сходами, ще вужчими, аніж коридор. Їхні бильця хиталися, сходинки рипіли. Вона йшла слідом, даючи пояснення, — вона не могла не давати пояснень:

— Жозеф займав кімнату ліворуч... Господи! Я сказала "займав", наче...

— Ви тут нічого не чіпали?

— Нічогісінько, клянусь вам! Постіль, як бачите, розстелена. Але я упевнена, що він навіть не лягав. Жозеф спить дуже неспокійно. Щоранку, коли я заходжу прибирати, простирало лежить жужмом, ковдра валяється долі. А іноді він навіть розмовляє і кричить уві сні.

Навпроти ліжка стояла шафа.

— Весь його одяг тут? — запитав комісар, відчиняючи дверці.

— Якраз ні. Інакше на стільці висіли б його костюм та сорочка. Він не любив порядку.

Можливо, хлопчина, почувши вночі шум на кухні, спустився вниз і там на нього напав таємничий гість чи… гості?

— Минулого вечора ви бачили його в ліжку?

— Я завжди приходжу сказати йому на добраніч та поцілувати перед сном. І вчора прийшла, як завжди. Він уже роздягся, і одяг висів на стільці. Що ж до ключа… Я завжди лягала спати пізніше і замикала двері на ніч. А ключ ховала у спальні, під подушкою, щоб була…

— Ваш чоловік часто не ночував удома?

На її обличчі з'явився вираз гідності і скорботи:

— Лише один раз, на четвертому році шлюбу.

— І відтоді ви почали ховати ключ під подушку?

Вона не відповіла, але Мегре був упевнений, що за батьком пильнували не менш суворо, ніж за сином.

— Отже, цього ранку ви знайшли ключ на місці?

— Так, пане комісар. Я спочатку про це не подумала, але тепер розумію… Видно, він не збирався тікати з дому, чи не так?

— Хвилинку. Отже, ваш син ліг спати. Потім він встав і одягся.

— Дивіться, його краватка валяється долі. Він не напнув краватки.

— А черевики?

Вона жваво обернулася й глянула в куток кімнати, де валялися два пошарпаних черевики.

— Теж не надягнув. Він пішов у пантофлях.

А Мегре й далі шукав свою люльку, та марно. Втім, він уже й сам точно не знав, що саме шукає. Про всяк випадок комісар оглянув похмуру вбогу комірчину, де жив хазяйчин син. У шафі висів його темно-синій "святний" костюм, який він міг надягати лише в неділю, і пара лакованих туфель. Було ще кілька благеньких сорочок, з залатаними та зацерованими комірами й манжетами. Початa пачка сигарет.

— Ваш син часом не курив люльки?

— У його віці я б нізащо йому цього не дозволила. Тижнів зо два тому він прийшов додому з маленькою люлькою, якими торгують в дешевих крамницях. Я вирвала її у нього з рота і кинула в піч. Його покійний батько в свої сорок п'ять років не курив люльки!

Мегре зітхнув і перейшов до спальні пані Леруа, яка й далі повторювала:

— Ви вже даруйте, не встигла прибрати ліжко.

Його вже нудило від її порожнього торохтіння.

— Перші два місяці після смерті чоловіка ми спали нагорі, в мансарді, бо я взяла пожильців... Скажіть, ви пояснюєте, що він не надягнув ні краватки, ні черевиків?.. Чи ви гадаєте?..

— Я нічого не знаю, мадам.

Він уже не приховував свого роздратування.

* * *

Уже дві години Люка найретельнішим чином трусив будинок, не минаючи жодного закутка, і всюди слідом за ним ступала пані Леруа, яка ні на мить не затуляла рота.

— А ось цю шухляду якось витягли... Тоді ж перевернули купку білизни на горішній полиці.

За вікном пекло сонце, його гаряче густе проміння скидалося на розігрітий мед. Але всередині будинку було похмуро, постійні сутінки. Мегре остаточно уподібнився губці, і вже не втручався в дії своїх супутників.

Того ранку, виходячи із Сюрте, він доручив одному з інспекторів подзвонити до Орлеана і з'ясувати, чи наїздила останнім часом до Парижа заміжня донька пані Леруа. Тепер він розумів, що це не виведе його на слід.

Чи не міг цей Жозеф потай од матері зробити собі ключа? Та коли це так і коли хлопець справді лаштувався втекти тієї ночі, чому він не надяг краватки і тим більше черевиків?

Мегре уже встиг дізнатися, що то були за пантофлі. Із заощадливості пані Леруа пошила їх власноручно з клаптів старої матерії. А підошви вирізала із повстини.

Тут усе було вбоге. І вбогість ця була тим жалюгідніша, тим безпросвітніша, що її намагалися всіляко приховати.

А колишні пожильці? Мадам Леруа встигла розповісти й про них. Перший на її оголошення, виставлене у вікні з'явився старий парубок,

службовець фірми Сустеля, оптового торговця вином, контори якого Мегре побачив, коли проїздив набережною Берсі.

— Цілком пристойна і культурна людина, пане комісар, якщо тільки можна назвати культурною людину, котра, вибиває свою люльку, де трапиться. До того ж у нього була манія вставати серед ночі і цмулити наливку. Якось уночі я піднялася й побачила його на сходах. Він був у самих спідніх. І все-таки він був культурна людина.

Другу кімнату спершу наймав якийсь цегельник і не простий, а підрядчик, зауважила вона, та коли б поряд був її син, він неодмінно поправив би й цей титул. Цегельник залицявся до неї і в одну душу хотів з нею побратися.

— Він завжди казав мені про свої заощадження, про будиночок в Монлюсоні, куди ми поїдемо, як поженимося. Зауважте, що я нічого не можу йому закинути. Коли він приходив після роботи, я казала йому:

— Помийте руки, месьє Жермен.

І він одразу йшов до крана вмиватися. А якось він зацементував подвір'я і навіть не захотів брати гроші за цемент. Мені довелося довго його вмовляти. Потім цегельник вибрався од неї, можливо, впавши у розпач, і кімнату зайняв якийсь месьє Блуштейн.

— Чужоземець. Він добре вмів по-французькому, хоча говорив з легким акцентом. Він працював комівояжером і ночував удома не частіше як двічі на тиждень.

— А у ваших квартирантів був ключ?

— Ні, пане комісар. У той час я завжди бувала вдома. А коли виходила, то ховала ключ між цеглинами за ринвою, і вони знали, де його знайти. Якось месьє Блуштейн не з'являвся цілий тиждень. У його

кімнаті я знайшла лише стару запальничку, зломаний гребінець і геть подерті простирала.

— Він вас не попередив?

— Ні. І все-таки це була дуже культурна людина.

У кутку їдальні біля швейної машини Мегре побачив кілька книжок і недбало перегорнув їх. Це були дешеві видання, головно пригодницькі романи. На полях книг то тут, то там виднілися зроблені чорнилом або олівцем монограми — дві переплетені літери "Ж" та "М". Причім "М" майже всюди було виведене ретельніше і мало більший розмір, ніж "Ж".

— Мадам Леруа, ви часом не знаєте кого-небудь на літеру "М"? — гукнув він у напрямку сходів.

— На "М"?.. Щось не пригадую… Стривайте… Хіба що моя зовиця Марселла… Та вона вмерла від пологів в Іссудені.

Було ополудні, коли Люка й Мегре вийшли на вулицю.

— Може, щось вип'ємо, патроне?

Вони завернули до невеличкого літнього кафе під червоними тентами на розі вулиці. Настрій в обох був препоганий. Люка був украй пригнічений.

— Ну й діра! — зітхнув він. — До речі, погляньте, яку я знайшов записку. І знаєте де? В його пачці сигарет. Уявляю, як цей хлопчина боявся своєї матінки! Подумати тільки — ховати любовні листи в пачках сигарет! Це був справді любовний лист:

"Любий мій Жозефе, ти мене страшенно образив учора, коли сказав, буцімто я тебе зневажаю і ніколи не вийду за такого, як ти. Адже ти добре знаєш, що я не така і люблю тебе не менше, ніж ти мене. Ти зовсім не нікчема і я впевнена, що ти неодмінно станеш кимось видатним. Та прошу тебе, не чекай на мене більш так близько від крамниці. Тебе помітили, і пані Роза, хоч сама не свята, але страшенна плетуха, вже дозволяє собі натякати на бозна-що. Відтепер зустрічай мене біля метро, та тільки не завтра, бо після роботи мама веде мене до зубного лікаря. І головне, прошу тебе, нічого не вигадуй. Цілую ніжно — як і кохаю — Матільда".

— Ну й чудово! — мовив Метре, ховаючи папірця. кишені.

— Що ж тут чудового?

"Ж" та "М"! Бо це — саме життя. Так споконвіків починається ця історія, що потім скінчиться в такому ж от невеличкому будиночку, де пануватимуть самотність та упокорення долі.

— От шибеник! І потрібна ж йому була моя люлька!

— Ви і справді гадаєте, що у вас її вкрали, патроне?

Відчувалося, що Люка в це не вірив, так само, як і у всі теревені матінки Леруа. Його вже вернуло від усієї цієї історії, і він не розумів поведінки патрона, що, здавалося, сушив собі голову над бозна-якими здогадами.

— Коли б він не вкрав люльки… — провадив своє комісар.

— Ну то й що? При чому тут люлька?

— Ти цього не зрозумієш. Тоді б я був спокійніший. Гарсоне, скільки з мене?

Вони почекали автобуса, стоячи зовсім поруч і дивлячись на майже безлюдну в обідню годину набережну: підйомні крани завмерли, простягши нерухомі руки до неба, і баржі, здавалося, заснули.

Уже в автобусі Люка запитав:

— Ви не зайдете додому?

— Я хочу заїхати до Сюрте.

І зненацька коротко засміявся, не випускаючи мундштука люльки з рота.

— Бідолаха… Це я про цього унтера, котрий, можливо, один раз у житті скочив у гречку і за те повік змушений був, як арештант, сидіти під замком у власному будинку.

Потім, по довгій задумливій паузі:

— А ти помітив, Люка, що на цвинтарях набагато більше пам'ятників, поставлених удовами, аніж удівцями? "Тут спочиває такий-то, померлий 1901 року". Потім нижче, вже свіжіший напис: "Тут спочиває така-то, дружина такого-то, померла 1930 року". Певна річ, коза, врешті, приходить до воза, але не дуже поспішаючи, аж за двадцять дев'ять років.

Люка так і не зрозумів, куди це гне його патрон, і пересів на інший автобус, щоб пообідати з дружиною вдома.

* * *

Поки в поліцейських архівах розшукували всіх Блуштейнів, котрі будь-коли мали справу з правосуддям, Мегре займався поточними справами, а Люка з полудня блукав у районі площі Республіки.

Грози так і не було, й задуха ставала дедалі нестерпнішою. На свинцево-сірому небі почали з'являтися фіолетові відтінки, як на вистиглому чиряку. Принаймні вдесяте Мегре машинально простягав руку туди, де колись лежала його улюблена люлька, і щоразу бурмотів:

— Клятий хлопчисько!

Він уже двічі запитував чергового на комутаторі, чи не дзвонив іще Люка.

— Ні, пане комісар.

А втім, було не так важко опитати Жозефових колег в перукарні і через них дістатися до цієї Матільди, якій належали оті ніжні записочки.

Спочатку Жозеф цупить люльку Мегре.

Потім той самий Жозеф, надягши костюм та пантофлі, — коли це можна було назвати пантофлями, — зникає сам минулої ночі.

Мегре облишив читання якогось протоколу і попросив з'єднати його з архівом.

— Ну, що там у вас із цими Блуштейнами? — запитав він з незвичною для нього нетерплячкою.

— Працюємо, пане комісар. Тут їх ціла купа, справжніх і несправжніх... Перевіряємо дати, адреси тощо. Поки що немає жодного,

який будь-коли проживав на набережній Берсі. Як тільки щось знайдемо, я одразу повідомлю.

І от, нарешті! — з'являється Люка, піт заливає йому очі, і видно, що допіру, перш ніж підніматися до управління, він встиг хильнути кухлик пива в ресторанчику "Дофін".

— Порядок, патроне, але наморочився, хай йому біс! Я вже думав, що доведеться повертатися з порожніми руками. Так от... Наш Жозеф — чудернацький тип, він не з тих, що діляться своїми секретами. Уявіть собі довгий-предовгий перукарський салон. "Палас-Куафер", ось як він називається. Уздовж стіни дзеркала, десятків зо два крісел, стільки ж перукарів. З ранку до вечора штовханина. Той виходить, той заходить, того пострижи, того поголи, того намаж бреоліном!

— Жозеф? — перепитав у мене хазяїн, такий кремезний шпакуватий панок. — Скажіть спочатку, який саме Жозеф. А!.. Прищуватий! То що ж він накоїв, цей Жозеф?

"Дозвольте, — кажу, — побалакати з вашими майстрами". І починаю обходити всіх підряд, од крісла до крісла. Бачу, всі переглядаються, переморгуються, пересміюються.

— Жозеф? Ні, ми ніколи не виходили разом. Він ні з ким не товаришував... Цесарочка? Можливо, що й була. Хоча з його пикою...

І знову хихітня.

— Чи розказував щось про себе? Коли б не так! Завжди мовчав, як пень... їхня величність, бачте, соромилися своєї професії і не хотіли водитися з якимись там голярами!

Ви відчуваєте, патроне, той тон, яким вони про нього відзивалися? До того ж часом доводилося чекати, поки піде клієнт. Хазяїн уже почав скоса позирати на мене і щось бурчати собі під ніс.

Підходжу, нарешті, до каси. Касирка — така собі лагідна, кругленька, видно, дуже сентиментальна особа, років під тридцять, — питає: "Що, Жозеф уже щось накоїв?"

— Та ні ж бо, мадмуазель! Все гаразд. Здається, у нього тут поблизу була якась любонька?

— Ти ближче до діла, — буркнув Мегре.

— Добре, патроне... Тим більш, що вам доведеться поспішати, якщо ви хочете познайомитися з цією крихіткою. Одне слово, через цю касирку Жозеф одержував записки від Матільди, коли вона чомусь не могла прийти на побачення. Та, яку я знайшов у сигаретах, певно, була одержана позавчора. За поштара їм правив якийсь хлопчисько. Вбіга, бувало, до салону, прямує до каси, подає папірця і шепоче: "Для месьє Жозефа", На щастя, касирка кілька разів бачила його в галантерейній крамниці на розі бульвару Бонн-Нувель. Ось так, слово по слову, я й розвідав, до працює Матільда.

— Сподіваюсь, ти їй нічого не казав?

— Вона навіть і гадки не має, що я нею займаюся. Я просто запитав у хазяїна крамниці, чи не служить у нього дівчина на ім'я Матільда. Він кивнув мені на неї і вже хотів був покликати її з-за прилавка. Я попросив нікому нічого не казати. Тож, якщо хочете... Зараз уже пів на шосту. О сьомій вони зачиняють.

* * *

— Пробачте, мадмуазель...

— Ні-ні, месьє.

— Тільки одне слово….

— Будьте ласкаві, ідіть своєю дорогою.

Зовсім зелене дівчисько, досить гарненьке. Уявило собі, що Мегре… Що ж, нічого не вдієш!

— Поліція.

— А що я?..

— Я хотів би з вами поговорити. З приводу вашого коханого.

— Жозефа? А що він такого зробив?

— Цього я ще не знаю, мадмуазель. Я хотів би дізнатися, де він зараз.

І одразу ж схаменувся: чорт забирай, сплохував! Дав маху, мов той початківець! Адже він бачив, як стурбовано вона озиралася. І надала ж йому лиха година заводити з нею розмову, коли простіше було простежити, куди вона прямує! Цілком можливо, що біля метро у них призначено побачення. Вона знала, що він чекає на неї. Бо інакше чому б це вона раптом сповільнила крок?

— Я гадаю, що він на роботі, як і звичайно.

— Ні, мадмуазель. І ви знаєте це так само — ба навіть краще за мене.

— Що ви маєте на увазі?

На Великих бульварах була година "пік". До станції метро тяглася справжня процесія, зникаючи у чорних проймищах входу.

— Постіймо тут, мадмуазель, — мовив він, затримуючи її поблизу станції.

Вона помітно хвилювалася, крутила на всі боки головою. Це було свіженьке кругловиде дівча років вісімнадцяти, але вже упевнене в собі, з манерами дорослої жінки. Справжня парижанка.

— А хто вам про мене сказав?

— Байдуже. Що вам відомо про Жозефа?

— Хотіла б я знати, що вам од нього потрібно?

Комісар теж роздивлявся довкола, розуміючи, що угледівши його з Матільдою, Жозеф одразу поспішить зник нути.

— Ваш дружок часом не казав вам, що незабаром у його житті мають статися деякі зміни? Ага, я бачу, ви зараз щось збрешете.

— Чого б це я мала брехати?

І прикусила губку.

— Ну от, ви ставите мені запитання, щоб виграти час на якусь вигадку.

Дівчина тупнула ніжкою об тротуар.

— А хто мені доведе, що ви справді із поліції?

Мегре дістав посвідчення.

— Признайтеся: Жозеф страждав од своєї нікчемності.

— Ну і що з того?

— Це його дуже мучило. Аж надто.

— Припустімо, що він справді не хотів залишатися перукарем. Та хіба ж це злочин?

— Ви добре знаєте, що я маю на увазі зовсім не те. Йому був огидний дім, у якому він жив, життя, як йому доводилося вести. Він навіть соромився своєї матері; чи не так?

— Мені він цього ніколи не казав.

— Та ви це відчували. Так от: останнім часом він, очевидно, казав вам, що скоро його життя стане іншим.

— Нічого він мені не казав.

— Ви вже давно знайомі?

— Вже більш як півроку. Ми познайомилися взимку. Він зайшов до крамниці і попросив показати йому портмоне. Я зрозуміла, що це було надто дорого для нього, та він не наважився його повернути і все-таки купив. Після роботи я помітила його на вулиці. Він кілька днів ходив слідом за мною, але заговорити не наважувався.

— Ви куди-небудь ходили разом?

— Найчастіше ми зустрічались всього на кілька хвилин після роботи. Іноді він проводжав мене до станції метро Шампіонне, — я там живу. У неділю ми часом ходили в кіно, але дуже рідко, бо мої батьки…

— Ви бували в нього вдома, коли там не було матері?

— Ніколи, клянусь вам. Якось він показав мені, де він живе, але здалеку, щоб я відчула…

— Який він нещасний? Ну от бачите!

— Він зробив щось погане?

— Ні, моя ясочко. Він просто зник. Треба його знайти. Було б добре, коли б ви мені допомогли, та, чесно кажучи, я не дуже на це сподіваюся. Марно було б питати, чи не наймав він десь кімнату.

— Одразу видно, що ви його не знаєте. У нього ніколи не було грошей. Весь свій заробок він оддавав матері, і того, що вона йому залишала, ледве вистачало на сигарети.

Вона зашарілася.

— Коли ми ходили в кіно, кожен сам купував собі квиток… А одного разу…

— Я слухаю…

— Господи, та чого таїтися… У цьому немає нічого лихого… Минулого місяця ми поїхали разом за місто, і в нього не вистачило, щоб розрахуватися за обід.

— Куди ви їздили?

— На Марну. Ми зійшли з поїзда в Шеллі і прогулялися поміж Марною та каналом.

— Дякую вам, мадмуазель.

Цікаво, чи засмутило її те, що Жозеф так і не з'явився в юрмі, чи, навпаки, вона була вдоволена? Певно, і так, і так.

— А чому його шукає поліція?

— Тому що до нас звернулася його мати. Не турбуйтеся, мадмуазель. І не треба мене боятися. Якщо дізнаєтесь щось про нього раніше за нас, повідомте негайно.

Обернувшись, він побачив, як вона нерішуче спускається сходами в метро.

В управлінні Мегре знайшов на своєму столі нове донесення.

"Встановлено, що Стефана Блуштейна, віком 37 років, було вбито 15 лютого в Ніцці в готелі "Негреско", де він зупинився за кілька днів до того. Блуштейна відвідувало багато людей, нерідко пізно вночі. Вбито його було пострілом із пістолета 6,35 мм калібра; зброю знайти не вдалося.

Розслідування, що тоді проводилося, не призвело до викриття злочинця. Всі речі покійного були перевернуті догори дном, як після ретельного трусу, і в кімнаті панував страшенний гармидер.

Що ж до самого Блуштейна, то особа його досить таємнича, спроби з'ясувати, звідки він з'явився, виявилися марними. З'ясувалося лише, що до Ніцци він прибув скорим поїздом із Парижа. Карний розшук Ніцци, безперечно, має повніші відомості".

Дата вбивства збігалася із зникненням Блуштейна з набережної Берсі, і Мегре, уже вкотре простягши руку туди, де колись лежала улюблена люлька, пробурмотів:

— От чортів шибеник!

3. РОЗШУК НА ВИМОГУ РОДИНИ

Це знає кожен, хто їздив залізницею. До вас раптом чіпляється якась настирлива мелодія, навіяна стукотом коліс і так добре погоджена з його ритмом, що, поки ви в поїзді, позбутися її неможливо.

Щось подібне сталося і з Мегре в цьому старому скреготючому таксі, і ритм мелодії визначався частим дробом грозового дощу по дахові машини.

"Роз-шук на ви-мо-гу ро-ди-ни. Роз-шук на ви-мо-гу ро..."

І, власне кажучи, у комісара карного розшуку Мегре не було жодних підстав трястися поночі на цій чортопхайці в товаристві блідої знервованої дівчини та сумирного інспектора Люка, що вмостився попереду, поруч з водієм.

Адже коли в Сюрте з'являється добродійка подібна до пані Леруа, то здебільшого ніхто навіть не вислуховує до кінця її лементування.

— Отже, у вас нічого не вкрадено? Ви не заявляєте ні на кого особисто? То ж даруйте...

Навіть якщо невідомо куди повіявся її син!

— Кажете, він утік з дому? Коли б ми заходилися шукати всіх таких утікачів, то навряд чи змогли б робити щось інше. Та й де б ми взяли стільки поліцаїв?!

"Розшук на вимогу. родини" — ось як це називається. Всі витрати бере на себе зацікавлена родина. Незалежно від результатів...

Скільки він перебачив цих добрячих душ, молодих і старих, чоловіків і жінок! І у всіх до смішного однаковий вираз обличчя: скорботні, ледь отетерілі очі, настійливо благальні голоси.

"Повірте, пане комісар, я добре знаю свою жінку... Вона не могла втекти з власної волі".

Або: "В моєї дочки така лагідна вдача, вона невинна, як голубка..."

Їх годі було одчепитися: вони з'являлися мало не по сто чоловік на день! І хто спромігся б їх переконати, що для них самих краще не розшукувати своїх жінок, дочок чи чоловіків — коли вони хочуть зберегти про них добру пам'ять?

"Розшук на..."

І все-таки Мегре знову дав утягти себе в цю невдячну справу! Машина вже виїхала за межі Парижа і мчала по шосе, далеко поза районом дій столичного карного розшуку. Комісарові Мегре тут нічого було робити, йому навіть не оплатять проїзд у таксі.

І все через якусь люльку!

Гроза почалася саме в ту мить, коли він виходив із машини біля будинку на набережній Берсі. Він подзвонив і застав пані Леруа на кухні за обідом, що складався із хліба, масла та куреного оселедця.

Незважаючи на переживання, вона все-таки не забула затулити оселедця!

— Ви впізнаєте цього добродія, мадам?

З виразом подиву, але без жодних вагань вона відповіла:

— Та це ж мій колишній квартирант, месьє Блуштейн… Дуже дивно… На цьому фото він одягнутий як…

Авжеж, як справжній денді, нічим не схожий на того шарпака, яким був у Шарантоні. Один господь бог знає чому, але фотографії його в архіві Сюрте так і не знайшли — довелося звертатися до редакції однієї великої газети.

— Як це розуміти, пане комісар? Де цей чолов'яга? Що він зробив?

— Його вбито. О, що я бачу…

Він повів очима по кімнаті: шафи й шухляди були відчинені.

— Нам з вами спала одна й та сама думка.

Вона зашарілась і вже ладна була відгризнутися, та комісар того вечора не був надто делікатний.

— Ви переглянули все, що було в домі. Не заперечуйте. Вам треба було дізнатися, чи не прихопив чого з собою ваш синок, чи не так? І які результати?

— Повірте мені, жодних. Все на місці. Що ви на це скажете? Куди ж це ви?

Та він уже був за дверима, а за хвилину сідав у таксі. Знову змарновано час і до того ж по-дурному. Щойно він розмовляв з цим дівчиськом на бульварі Бонн-Нувель і не подумав навіть запитати її адресу. А тепер він не міг без неї обійтися. На щастя, хазяїн мешкав у тім самім будинку, де містилася його крамниця.

І знову таксі. Важкі краплі дощу вистукують по даху. Перехожі розбігаються, хто куди. Доводилося раз по раз круто зупиняти машину, щоб, бува, не наскочити на котрогось із них.

— Вулиця Шампіонне, шістдесят сім…

Він увірвався до маленької кімнатки, де четверо — батько, мати, дочка та років дванадцяти віком син — їли суп біля круглого столу. Матільда перелякано схопилася, мало не скрикнувши.

— Даруйте, панове… Мені потрібна ваша дочка, щоб встановити особу одного покупця, якого вона бачила у крамниці. Будьте ласкаві, мадмуазель, ходіть зі мною.

"Розшук на вимогу родини". О, це зовсім не те, що стояти над чесним трупом, встановлюючи для себе "почерк" убивці чи потім висліджувати самого вбивцю, наперед угадуючи можливі рефлекси.

Ні, тут ще треба когось втішати, когось умовляти! А воно ще й плаче! А воно ще й тремтить! І не дай боже дізнаються татко та мама!

— Куди ми їдемо?

— До Шелля.

— Ви гадаєте, що він там?

— Я про це нічогісінько не знаю, мадмуазель... Водію! Заверніть спочатку на набережну Орфевр.

Там на нього чекав Люка, якого треба було підібрати. "Розшук на вимогу родини".

Він сидів ззаду з Матільдою, котра весь час перелякано тулилася до нього. Просто перед очима світився, як незагасний маяк, вогник інспекторової сигарети.

— Ви добре знаєте Шелль, панночко?

— Авжеж!

Чорт забирай, та хіба ж не з цією місциною були пов'язані їхні найкращі згадки?! Один тільки раз пощастило їм вирватися з Парижа, бігати разом берегом річки по високій траві...

— Ви впевнені, що зможете показати нам дорогу поночі?

— Думаю, що зможу. Тільки краще почати з вокзалу. Ми їздили туди поїздом.

— Ви казали, що там і обідали?

— Еге ж... Там є така стара занехаяна харчевня, дуже похмура, нам аж моторошно стало, коли ми зайшли. До неї веде дорога вздовж берега, точніше стежка... Стривайте... Ліворуч там видніється занедбана вапнярка... А далі метрів за п'ятсот стоїть двоповерховий будиночок... Ми навіть здивувалися, коли його побачили. Зайшли... Праворуч — оцинкована стойка, вибілені стіни, на них кілька лубочних картинок, два металевих столики, стільці... Цей тип...

— Хазяїн?

— Еге ж… Такий маленький, чорнявий, схожий скоріше на… Не знаю, як сказати… А може, нам просто здалося?.. Ми запитали, чи можна тут підживитися, і він подав нам сосиски, макарони, а потім підігрів кролика. Все було дуже смачне. Хазяїн розговорився з нами… Сказав, що його клієнтура — здебільшого рибалки. І справді в кутку стояла купа вудочок… І все-таки… Він нам чомусь не сподобався,

— Це тут? — запитав Мегре, коли машина зупинилася.

Невеличкий будиночок станції. Кілька вогнів у пітьмі.

— Праворуч, — сказала дівчина, — а потім, трохи далі, знову праворуч. Там ми запитали, як іти далі… А чому ви вирішили, що Жозеф саме там?

Просто так! Точніше через люльку, та в цьому він би не наважився признатися.

"Розшук на вимогу родини"! І треба ж було робити з себе таке посміховище?! А втім…

— А тепер прямо, — звернулася до водія Матільда, — і так аж до самої річки. Там далі буде міст, але переїздити його не треба… Повернете ліворуч. Обережно, дорога дуже вузька.

— Скажіть по правді, моя люба, чи не говорив він вам останнім часом, що його життя, можливо, зміниться?.. Чи неодмінно зміниться?

Мине кілька років, і вона зів'яне й заскорузне, як ота пані Леруа. Хто зараз повірить, що й пані Леруа теж була колись отаким юним лагідним і навіть гарненьким дівчиськом?

— Він дуже честолюбний.

— Я маю на увазі не далеке майбутнє, а те, що мало статися не сьогодні-завтра.

— Його не вдовольняло бути все життя перукарем.

— І він сподівався, що в нього з'являться гроші? Так?

Боже, як вона мучилася! Як боялася вона зрадити свого Жозефа!

Машина повільно їхала поганющим путівцем уздовж берега Марни. Ліворуч промені фар висвітлювали ряди халуп, поміж якими де-не-де стояли більш комфортабельні будови. То там, то там мелькало світло, іноді їм услід гавкав собака. Приблизно за кілометр до мосту дорога стала аж надто вибоїста, машина зупинилася, і водій оголосив:

— Все. Далі я не проїду.

А дощ аж пищав. Вони промокли до кістки, як тільки вийшли з машини. Розмокла слизька глина прилипала їм до черевиків, мокрі кущі мацали їм обличчя своїми холодними липкими лапами. Трохи далі вони змушені були йти ланцюжком. Вони не чули, що бурмотів, сидячи у своїй машині, водій, не знали, який рахунок збирався він подати.

— Дивно. Я думала, що це ближче. Ви ще нічого не бачите?

Марна протікала зовсім поруч, і з-під їхніх ніг раз по раз цвіркала вода. Мегре продирався перший, розсовуючи кущі. Матільда намагалася не відставати од нього. Люка чвалав позаду, спокійний, як бульдог.

На дівчину почав находити страх.

— Адже я впізнала й міст, і вапнярку. Ми не могли помилитися.

— Просто коли ви були тут з Жозефом, час линув швидше, як зараз, — буркнув Мегре. — Для цього було чимало підстав… Погляньте ліворуч, що це там може світитися?

— О, нарешті! Це ж, певно…

— Тсс! Тільки не гомоніть.

— Ви гадаєте?..

Мегре несподівано різко перебив її:

— Ні, я не гадаю, мадмуазель… Я ніколи нічого, не гадаю!

І, звертаючись до Люка, тихо сказав:

— Почекай тут із цією панночкою. І не руште з місця, аж поки я не покличу… А ви нахиліться сюди, Матільдо, тут краще видно. Ви впізнаєте будинок?

— Авжеж. Клянуся вам, це саме він.

І одразу широка комісарова спина затулила невеличкий прозір у верболозі.

Вогник зник. Мокра до нитки дівчина залишилася стояти під дощем на березі річки вночі з незнайомим мужчиною, котрий мовчки палив сигарету за сигаретою.

4. ЗУСТРІЧ РИБАЛКИ ТА РИБКИ

Матільда не перебільшувала: у цій невеличкій харчевні з зачиненими віконницями справді було щось підозріле й похмуре. З усіх боків її оточувала стара дротяна загорожа, подібна на подерті тенета для лову куріпок. Двері халупи були відчинені, видно, задля свіжого повітря, прохолодженого грозою.

Жовтувате світло падало на брудну підлогу. Зненацька вигулькнувши з темряви, масивна статура Мегре з люлькою в зубах виросла на порозі, геть заповнивши прохід у дверях.

— Добрий вечір, панове, — мовив комісар, торкнувшись широкої криси свого капелюха.

Біля залізного столика сиділи й балакали двоє чоловіків. Перед ними стояла недопита пляшка виньяку та дві грановані склянки.

Один із них, невеличкий на зріст, брюнет, без піджака, спокійно підвів голову, трохи здивовано глянув на комісара, підвівся і тихо буркнув, підтягуючи штани:

— Добрий вечір…

Другий і далі сидів спиною до входу — кремезний, плечистий, у світло-сірому костюмі, явно не Жозеф Леруа.

І дивна річ — незважаючи на всю несподіваність та раптовість комісарової появи, він навіть не ворухнувся. Більш того, він ніби примушував себе не обертатися. Стінний годинник з фаянсовим циферблатом показував десять хвилин на першу, та насправді було вже більше. Щось неприродне відчувалося в тому, що цей чолов'яга не поцікавився навіть дізнатися, хто зайшов.

Залишаючи на брудній неметеній підлозі темні мокрі плями, Мегре почвалав до стойки:

— Хазяїне, у вас є вільна кімната?

Хазяїн, явно намагаючись виграти час, неквапно пройшов за стойку, на якій було всього три сумнівного вигляду пляшки, і запитав у свою чергу:

— Вам, може, чогось налити?

— Не заперечую.

— А ви прийшли пішки?

Тепер і Мегре міг дозволити собі не відповідати на запитання.

— Чарку виньяку.

— Мені здалося, що під'їхала машина.

— Цілком можливо. То у вас є кімната чи немає?

Кремезний чолов'яга, що сидів спиною до нього, і досі не ворухнувся, немов скам'янів. Електрики в харчевні не було, і підсліпувата гасова лампа ледь-ледь освітлювала приміщення.

1 чого це він неначе закляк? Що криється за цією удаваною і явно силуваною незворушністю?

Мегре занепокоївся. Він швидко прикинув: коли зважити на розміри їдальні, то на другому поверсі мало бути принаймні три кімнати. З потертого вигляду хазяїна, з занедбаності та гармидеру, які тут панували, було видно, що в домі немає жінки.

Раптом нагорі почулися легкі кроки. Певно, це мало щось означати: хазяїн в ту ж мить машинально глянув на стелю з виразом крайнього збентеження.

— У вас зараз багато пожильців?

— Жодного. Хіба що…

Він кивнув на чолов'ягу за столом, точніше на його нерухому спину. І тут Мегре інтуїтивно відчув небезпеку. Треба було діяти швидко й несхибно. В одну мить рука незнайомого одірвалася од стола й метнулася до лампи. Це останнє, що бачив Мегре. Він кинувся до нього.

Пізно. Лампа грюкнулась об підлогу, брязнули скалки, в повітрі густо запахло гасом.

— Я був певний, що знаю тебе, падлюко!

Йому пощастило вчепитися здорованеві за піджак. Він спробував схопити міцніше, але той шалено пручався, намагаючись вивільнитися. Вони боролися в цілковитій темряві, у якій ледь вимальовувався сірий прямокутник дверей. А що робитиме хазяїн? Чи не кинеться він на поміч своєму клієнтові?

Мегре щосили вдарив, і в ту ж мить відчув у руці гострий біль: здоровило вп'явся в неї зубами. Тоді всією вагою свого тіла він навалився на ворога. Обоє покотилися по підлозі, наражаючись на шматки битого скла.

— Люка! — щодуху заволав комісар. — Люка!..

Ворог був озброєний. Мегре намацав важкий пістолет у кишені його піджака і намагався перешкодити руці дотягтися до цієї кишені.

Ні, хазяїна було навіть не чути. Цілком можливо, що він так і залишився за своєю стойкою, байдужий до того, що відбувалося поруч.

— Люка!

— Я тут, патроне!

Люка біг до харчевні, важко гупаючи по калюжах, і примовляв:

— Я ж вам сказав — стійте на місці! Ви чуєте? Не біжіть за мною!

Певна річ, це стосувалося Матільди, котра вже не тямила себе з жаху.

— Спробуй вкусити ще раз, тварюко, і я розвалю тобі голову! Ти чув?

І він ліктем придавив руку здорованеві, щоб той не дістав пістолета. Ворог аніскілечки не поступався на силі перед ним. Навряд чи він подолав би його сам на сам, та ще й у цій клятій пітьмі! Вони зачепили стіл, і він перекинувся на них.

— Сюди, Люка! Ану присвіти!

— Слухаюсь, патроне!

Блідий сніп світла вирвав із темряви тіла, переплетені в лютому двобої.

— Чорт забирай! Ніколя! От так зустріч…

— А ви думаєте, я вас не впізнав? Одразу, як тільки ви заговорили…

— Ану, Люка, поможи! Це небезпечний звірюка! Угрій його по черепу, хай заспокоїться. Лупи, не бійся! Він витримає.

Люка замахнувся й опустив свою гумову палицю на голову здорованя.

— Давай сюди наручники! Коли б я знав, що зустріну тут цього падлюку!.. Ну от, тепер усе гаразд. Вставай, Ніколя. Даремно удаєш, що тобі млосно. Твоя макітра витримувала й не таке. Хазяїне!

Довелося гукати вдруге. І дуже кумедно було почути в темряві спокійнісінький голос власника харчевні:

— До ваших послуг, панове.

— В цьому домі є ще одна лампа?

— Зараз принесу свічку. Тільки посвітіть мені в кухні.

Мегре перев'язав носовою хустинкою руку, яку прокусив бандит. Біля дверей хтось схлипував. Звичайно ж, Матільда — злякалась дурненька, що комісар бореться з її Жозефом…

— Зайдіть, моя люба. І не бійтеся. Думаю, що зараз усе скінчиться. А ти, Ніколя, сідай тут — і раджу не ворушитися…

З цими словами він поклав на стіл перед собою напохваті обидва пістолети — свій і бандитів.

Повернувся хазяїн із свічкою в руці. Вигляд у нього був спокійний, наче нічого й не сталося.

— А тепер, — наказав Мегре, — приведіть-но сюди хлопчиська.

Хазяїн завагався. Невже він усе заперечуватиме?

— Я кому сказав — приведи хлопця! Ну, хутко! — і вже навздогін гукнув: — І нехай візьме з собою люльку!

* * *

Вмиваючись сльозами, дівчина повторювала:

— А ви певні, що він тут і що з ним нічого не скоїлося?

Мегре не відповів і нашорошив вуха. На другому поверсі хазяїн стукав у двері. Потім заговорив упівголоса, дедалі настійливіше. Згори долинали уривки фраз:

— Це пани із столиці, з ними дівчина. Відчиніть, клянусь вам, що…

А Матільда завела своєї:

— Може, вони його вбили?

Мегре знизав плечима і теж попрямував до сходів.

— Попильнуй його, Люка. Ти вже пізнав нашого старого знайомого Ніколя? А я гадав, що він досі ще у в'язниці Фресне!

Він поволі піднявся сходами, відхилив рукою хазяїна від дверей.

— Жозефе, це я, комісар Мегре. Мені ти можеш відчинити…

І до хазяїна:

— Чого стоїте, ідіть донизу… І приготуйте дівчині грогу… Це її підбадьорить. Ну, Жозефе! Я чекаю.

Нарешті ключ повернувся. Мегре штовхнув двері.

— Чому тут темно?

— Стривайте, я зараз запалю. Тут іще залишився недогарок свічки.

Руки Жозефа тремтіли, обличчя його, освітлене свічкою, було скривлене від страху.

— Він ще внизу? — пробелькотів хлопець. І, плутаючись язиком, безладно заторохтів: — Як ви мене знайшли? Що вони вам казали? Що там за дівчина?

Кімната обставлена по-сільському: аж надто високе розстелене ліжко, зсунутий з місця комод, що ним Жозеф намагався забарикадувати двері — як справжній обложенець.

— Ну, куди ж ви сховали ваші трофеї? — запитав Мегре з якнайприроднішим виглядом.

Жозеф отетеріло зиркнув на нього і зрозумів: комісар знає все. І навіть коли б сам господь бог зайшов до кімнати, хлопець не був би так приголомшений.

Тремтячою рукою він поліз до задньої кишені штанів і дістав звідти невеличкий пакунок із газетного паперу. Волосся йому було скуйовджене, одежа пожмакана. Комісар машинально глянув на його ноги. Він був узутий в уже геть розтоптані пантофлі.

— А також мою люльку…

Тут уже парубійко зовсім розквасив губи, ладний зарюмсати, як мала дитина. Мегре вже здалося, що він зараз стане навколішки і благатиме пробачення.

— Спокійніше, юначе, — порадив йому комісар. — Внизу люди.

І всміхаючись взяв люльку, що її тремтячою рукою простяг йому хлопець.

— Тсс! Сюди йде Матільда. Вона вже не може дочекатися, поки ми спустимося. Ану причепуріться.

Він підняв жбан, щоб злити хлопцеві над мискою, але води в ньому не було.

— А чого він порожній?

— Я все випив…

Ну, певна річ! Як він одразу не здогадався, допіру побачивши це бліде помарніле обличчя, загострені вилиці, глибоко запалі очі.

— Ви давно не їли?

І, не обертаючись, мовив до Матільди, присутність якої відчував у темряві коридора:

— Заходьте, моя люба… Повірте мені, не сталося нічого страшного. Певна річ, він вас любить, як і раніше… Та я думаю, що передусім йому треба попоїсти…

5. ЗАГАДКОВА ВТЕЧА ЖОЗЕФА

Тепер було приємно слухати, як шелестить дощ у листі, і вдихати крізь навстіж одчинені двері вологу нічну прохолоду.

Незважаючи на голод, Жозеф насилу спромігся проковтнути бутерброд з паштетом, який приготував йому хазяїн: так він був приголомшений тим, що сталося. Мегре бачив, як часом судорожно піднімається й опускається його кадик. Що ж до Мегре, то він уже вихилив другу чарчину виньяку і з насолодою смоктав свою "стареньку", що нарешті повернулася до нього.

— Розумієте, юначе, я кажу це зовсім не для того, щоб заохочувати дрібні крадіжки... Та коли б ви не поцупили моєї люльки, в очеретах Марни незабаром знайшли б ваш труп... Ось вам і комісарова люлька.

І, слово честі, Мегре говорив це з явним задоволенням: вся ця історія тішила його самолюбство. Ще б пак, у нього взяли люльку, як беруть непомітно напам'ять олівець у видатного письменника чи пензель у видатного художника, носову хустку чи якусь іншу дрібничку в улюбленої кінозірки.

Комісар зрозумів це з самого початку. "Розшук на вимогу родини..." Справа, якою — коли додержуватися правил — йому й не слід було займатися.

Так, але хлопчина, що страждав од відчуття своєї ординарності поцупив у нього люльку. А наступної ночі цей самий хлопчина раптом зникає. Після того, як довго і марно вмовляв свою матір не звертатися до поліції.

Бо, чорт забирай, хотів провести розслідування сам! Йому потрібно було відчути себе сильним! А з комісаровою люлькою в зубах він вважав себе...

— А коли ви зрозуміли, що таємничий гість шукає у вашому домі діаманти?

Жозеф із самолюбства уже мало не збрехнув, але глянув на Матільду й передумав.

— Я не знав, що йшлося про діаманти. Але ясно було одне: шукали щось дуже маленьке, бо заглядали до кожного закутка… Навіть одкривали коробочки з пілюлями.

— Що ти на це скажеш, та, Ніколя?

Той сидів у кутку, поклавши на коліна руки в наручниках, і тупо дивився перед себе.

— Там, у Ніцці, коли ти вбивав Блуштейна…

Ніколя навіть оком не повів.

— Ти чуєш, що я тобі кажу чи, висловлюючись по-вашому, співаю?! Там, у Ніцці, вбиваючи Блуштейна, ти вже знав, що він тебе обдурює, чи не так? Ти не хочеш розколотися? Дарма, все одно доведеться заговорити. Що ж тобі сказав Блуштейн? Що сховав діаманти в будинку на набережній Берсі? Чудово. Але ти знав, що сховати ці камінчики легше, аніж знайти. Чи, може, він вказав тобі не ту схованку? Або тобі здалося, що ти надто розумний? Гаразд, можеш не говорити… Я не питаю тебе, звідки ці діаманти. Ми дізнаємося про це завтра, після того, як їх оглянуть експерти.

Так, тобі на той раз не пощастило, ти влип на одній старій справі. Стривай, що ж ти там накоїв? Пограбування на бульварі Сен-Мартен, коли не помиляюсь. Ну як же! Ще одна ювелірна крамниця! Адже це твоя спеціальність… Тоді ти дістав три роки… І ось уже три місяці, як, вийшовши з тюрми, ти бродиш навколо цього будинку. Звичайно, в тебе

був підроблений ключ… тобі його віддав Блуштейн… Так? Гаразд, можеш мовчати.

Молодята здивовано видивлялися на Мегре.

Вони не могли зрозуміти, чого це комісар раптом так звеселів, бо й не знали, як він перехвилювався за ці останні кілька годин.

— Слухай, Жозефе… Даруй, що я звертаюсь до тебе на "ти". Все це було аж надто просто. Хтось починає вчащати в дім, де вже три роки не було квартирантів. Я одразу подумав, що цей "хтось" нещодавно вийшов із в'язниці. Не з лікарні — там так довго не тримають. Мені слід було проглянути списки звільнених із в'язниці, і я б наштовхнувся на нашого старого знайомого Ніколя… У тебе є вогонь, Люка? Мої сірники промокли… А тепер, Жозефе, розкажи нам, що відбулося минулої ночі.

— Я був певний, що у нас сховано щось дуже коштовне… Можливо, якийсь скарб. І я поклав собі відшукати…

— А після того, як твоя матінка розповіла мені про цю справу, ти вирішив довше не зволікати?

Жозеф похнюпився.

— І, аби тобі ніхто не заважав, ти подбав, щоб вона спала міцніше?

Він не заперечував, тільки кадик заходив ще частіше.

— Мені так хотілося жити по-людськи, — ледь чутно пробелькотів він.

— Отже, ти пішов донизу в самих пантофлях? А чому ти був упевнений, що знайдеш коштовності саме тієї ночі?

— Бо я вже раніше встиг обшукати весь будинок, крім їдальні. Я ділив кожну кімнату на сектори. І впевнився, що схованка може бути лише в їдальні.

Незважаючи на втому, сором і пригніченість, очі хлопця гордо блиснули, коли він сказав:

— І я знайшов, що шукав!

— Де саме?

— Може, ви помітили в їдальні старий газовий світильник з пальниками та фаянсовими свічками? Не знаю, як це мені спало на думку одкрутити свічки. От там я й знайшов якісь грудочки паперу, а в них щось тверде.

— Хвилинку! Перед тим як іти шукати, ти вже знав, що робитимеш в разі удачі?

— Я тоді про це не думав.

— Ти часом не збирався втекти з дому?

— Слово честі, ні.

— Ти хотів перекласти скарб до іншої схованки?

— Еге ж…

— У вас в домі?

— Ні. Адже я знав, що ви все у нас перевернете догори дном і все одно знайдете. Я сховав би скарб у перукарні. Ну, а потім…

Ніколя хихикнув. Хазяїн стояв обіпершись на стойку і не рухався. В напівтемряві біліла його сорочка.

— Отож після того, як ти відкрив таємницю газових пальників…

— Я вже прикручував останню свічку на місце, як раптом відчув, що поруч хтось стоїть. Спочатку я був подумав, що це мати, і вимкнув ліхтарик. Бо я собі присвічував кишеньковим ліхтариком. Але потім я побачив, що то був мужчина, він наближався до мене. Тоді я кинувся до дверей і вискочив на вулицю. Він вибіг за мною, грюкнувши дверима. Я був без черевиків, без краватки, без картуза. Я біг і чув, що хтось біжить за мною.

— Уявляю, як ти упрів, доганяючи цього прудконогого зайця, га, Ніколя, — кинув шпильку Мегре.

— На площі Бастілії я побачив поліцейський патруль і пішов слідом за ним… Я знав, що цей чолов'яга не нападе на мене на їхніх очах. Так ми дійшли до Східного вокзалу. І тут мені спала думка…

— Втекти до Шелля? Приємні спогади, чи не так? Ну, а що потім?

— До п'ятої ранку я простовбичив у залі для чекання, там було багато народу… А поки я був не сам…

— Ясно…

— Але я не знав, хто мене переслідував і розглядав усіх навкруги. Коли відчинили касу, я нишком проліз поміж двома жінками і впівголоса попросив квиток. В цей час одразу відходило кілька поїздів. Я переходив із одного до другого, перебирався через колії на інші перони…

— Цей хлопчина завдав тобі ще більше мороки, ніж мені, га, Ніколя?

— Адже він не знав, до якої станції я взяв квиток. В Шеллі я почекав, поки поїзд рушить, і зіскочив.

— Що ж, непогано. Зовсім непогано.

— Я мерщій вибіг з вокзалу. На вулиці нікого не було. Я знову побіг, і ніхто наче за мною не гнався. Добігши сюди, я попросив кімнату, бо вже зовсім знесилився. І мені хотілося якнайшвидше позбутися…

Розповідаючи, він весь тремтів.

— Мати видає мені кишенькові видавцем… І тут виявилося, що в мене всього п'ятнадцять франків та кілька телефонних жетонів. Я хотів повернутися додому, перш ніж мати…

— І тут з'явився Ніколя?

— Я побачив його у вікно. Він виходив із машини, за кількасот метрів звідси. Я одразу ж збагнув, що він зійшов у Ланьї і взяв там таксі. Та тільки у Шеллі він напав на мій слід. Я в ту ж мить замкнувся на ключ. А потім, почувши кроки на сходах, присунув до дверей комод. Я знав, що він може мене вбити.

— І оком не зморгне! — кинув Мегре. — Тільки йому не хотілося мати свідків. Чи не так, Ніколя? Отож він і засів тут, сподіваючись, що рано чи пізно ти вийдеш із кімнати… Бодай щоб підживитися.

— Я й ріски в роті не мав. І дуже боявся, що він візьме драбину і влізе до мене вікном. Тому я й зачинив віконниці і намагався не заснути.

З двору долинули кроки. Це був водій. Гроза вщухла, і він затурбувався про своїх клієнтів.

Мегре обережно вибив свою люльку об підбор, знову натоптав її, погладив з явним задоволенням.

— Хвали бога, що ти її не поламав, — буркнув він.

І одразу ж уже іншим тоном:

— Ну, товариство, в дорогу! До речі, Жозефе, а що ти скажеш своїй матері?

— Я ще не знаю… Страшно подумати!

— Пусте, пусте! Скажи, що ти спустився до їдальні, вдаючи детектива. І тут побачив чолов'ягу, який виходив із вашого будинку. І, як справжній детектив, пішов за ним.

Тут Ніколя вперше відкрив рота:

— Тільки не думайте, що вам вдасться втягти мене в цю історію! — зневажливо процідив він.

— А ми це скоро з'ясуємо, — спокійнісінько відказав Мегре. — Сам на сам, у моїм кабінеті… Слухайте, водію, нам буде таки тіснувато у вашій чортопхайці. То що — поїдемо?

Трохи згодом він шепотів на вухо Жозефові, затиснутому разом з Матільдою в самий куток сидіння:

— Я подарую тобі іншу люльку, добре? Якщо хочеш, то навіть більшу за цю.

— Е-е, так то ж уже буде не ваша, — відказав хлопчина.